

ԳՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հին-Նախիջևանի նպաստամատոյց մասնագործի նա-
շխները — Կազմեց փոխանորդ Լեւոն վարդապետ, Վա-
ղարշապատ, 1907

Այս գրքոյի միայն պարզ հաշիւ չէ, այլ և մեր կենսքի մի բեկորը իւր խաւար և պայծառ կողմերով: Ան կողմից մար-
դու հոգին հրճուածքով լցուած է, թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը
իւր հեռուոր գաղութներէց սկսած լիառատ օգնութեան ձեռք
է մեկնում Հայ Թուրքական ընդհարումների դժբախտ զոհերին՝
Նախիջևանի և նորա շրջակայ գիւղերին՝ փողով, ցորենով,
հաղուստով, երկրագործական գործիքներով, եղներով ևլն.,
միւս կողմից շատ ցայտուն կերպով մեր առաջ պատկերանում
է հայ գիւղացին, քաղաքացին, ինտելիգենտը, նոյն իսկ վերար-
կուի տակ պատապարտած անբարեխիղճ հոգեւորականը իրենց
շահանէր, նախանձոտ, անբարոյական յատկութիւններով:

Կարդացէք եր. 24 «Նուիրատուութեան գործի հետ կա-
պուած դժուարութիւնները» վերնագրով գլուխը և տեսէք, թէ
ինչպէս հարուստ հայ գիւղացին ամէն տեսակ դժուարութիւն-
ներ է յարուցանում, նոյն իսկ աղքատ դրացուն սովի մատնե-
լու շափ, որպէս զի ինքն էլ մի քանի կուպէկ նպաստ ստանայ
ի հաշիւ աղքատներին բերուած նուէրներէց: Նորս գիւղի ամ-
բողջ հառարակութիւնը պահանջ է դնում «բաժանել բոլորին
կամ ոչ ոքին» եր. 25: Ի դուր են անցնում հեղինակ վարդապե-
տի յորդորները Շուռթթեցիներին՝ բերած նպաստը՝ 267ր 80 կ.
բաժանել միայն աղքատներին. ժողովուրդը որոշում է «այդ
գումարը բաժանել ամբողջ գիւղին, թէ և ամէն մէկին մի մի
կուպէկ հասնելու չին»: Շարունակեցէք կարգաւ և կտեսնէք,
որ նպաստ չստացողը, թէ և անկարօտ, նզովք է թափում և
նուիրատուի և բաժանողի գլխին և չի ցանկանում, որ իրենց
գիւղն այլ ևս նպաստ մանի, որովհետեւ ինքը բաժին չէ ստանալ:
Նրանք ստիպում են նոյն իսկ հարուստ մեկիքին ևս բաժին ստա-
նալ, որպէս զի նրա հրաժարուելով՝ իրենք չզրկուին: Վերին—Ու-
զունօբացի «սովից ջուր գարձած» թշուառներն ստիպուած են
հրաժարուել իրենց առաջարկուած ալիւրից, վախճնալով, թէ
չստացող համագիւղացիք կյանիշտակեն, «կուլ և կծաղի» կամ «ա-

ըիւնհեղութիւն» կլինի Իսկ եր. 30 նկարագրուած ընտրու տեսարանը ընթերցողի մէջ ուղղակի զայրոյթ է յառաջացնում:

Բայց ոչ պակաս տխուր գոյներով է ներկայանում և քաղաքացին եր. 31, «Homo—Sam» թղթակիցը (եր. 32) «Ժամանակ» լրագրի մէջ, գիւղացի վէրիւնները կամ հաւատարմատարները, որոնք զրգուում են ժողովրդին նպաստամատոյց մասնաժողովի և նորա նախագահի դէմ, սուտ հեռագիրներ խփում Կաթուղիկոսին, կեղբոնական նպաստամատոյց Յանձնաժողովին:

Զարհուրելի է յատկապէս գրքի «Վերջաբան»-ը, ուր մերկայարանոց երեւում է նախկին Թովմա վարդապետի և իւր ինտելիգենտ ընկերների ակնյայտի անհաւատարմութիւնը: Սրանք արդէն ագէտ գիւղացիներ չեն, հովուի անուան տակ թաքնուած մի անբարեխղճ, և քաղաքի յատնի անձնաւորութիւններ: Բացի նախկին Թովմա վարդապետ և այժմ աշխարհական Տիգրան Բաղդասարեանից այս անմաքուր գործի հետ կապուած են Ղաղար և Արսէն Բաղալեաններ, (որոնք աղէտից առաջ հազիւ հազ ապրելու հնարաւորութիւն են ունեցել. իսկ աղէտից յետոյ սկսել են ընդարձակ չափով իրենց կենցաղավարութիւնը ճոխացնել: Գերատիմ Սայեադեան, որ Խալխալ գիւղին հասանելիք 2000 ըուրլին իւր մօտ է պահել մի տարի և ալիւրի առւտուր սկսել եր. 100, տիկին Մելիքեան ևւն: Սրանց հաշիւները քննուած է մի քանի անգամ, բայց անկարելի է եղել որոշել ստացուած նուերների և բաշխումների ճիշտ քանակը՝ մատեաններ և թղթեր չգտնուելու պատճառով: Հայր Լեոնը Տիգրան Բաղդասարեանի (Թովմա վարդապետի) «Մշակի» մէջ 1906 թ. № 215 տպած հաշիւներից չծախսուած գումար է ցոյց տալիս 25, 402ր. 75կ., իսկ իւր հաւաքած տեղեկութիւններով վերոյիշեալ հաշուից դուրս՝ Թովմա վարդապետին ուղարկուած է դարձեալ 30847 ր. 85 կ., զրամ և ցորեն, ուրոնք ել ու մուտք չեն գրուած, ընդամենը՝ ուրեմն 56251 ր. 60 կ.: Այստեղ հաշուած չեն հագուստեղէն, ճոթեղէն, երկրագործական գործիքներ ևւն, որոնց մի մասը գաղուած է եղել և միայն պատահաբար գտնուել է մասնաժողովի անդամներից մէկի ձեռքով: Հեղինակի բուռն և արդար զայրոյթը նախկին վարդապետի և իւր ընկերների դէմ շատ հասկանալի է:

«Վերջաբանի» մէջ շօշափուած երկրորդ խնդիրը, եղների գնման գործն է: Այստեղ ևս նոյն անհաւատարմութիւնը: Այս նպատակի համար յատկացուած է եղել 31000 ր., որից գիւղերին 29,640 ր., եղներ և սերմացու գնելու համար: Բայց հին մասնաժողովի անդամներից ոմանք ամիսներով և տարով պահում են գիւղացիներին հատանելիք մեծաքանակ գումաները,

կամ տալիս են այնպիսի անպիտան եղներ, որ գիւղացիք հրա-
ժարւում են ընդունել: Սպառնալիքը, ուժը լռեցնում է նրանց
և ստիպում համակերպուելու մասնաժողովի ցանկութիւններին:
դժուար չէ դուշակել, թէ ի՛նչ ոյժ էր այդ:

Միակ միւլթարական ճշգութիւնը հաշիւներէ կողմից նկա-
տելի է Տ. Լևոն վարդապետի նախագահութեամբ կազմուած
մասնաժողովի գործունէութեան մէջ 1906 թ. մայիսից—1907 թ.
սեպտ. : Այս մասնաժողովը 8 անգամ հաշիւ է տուել Կեդրո-
նական նպաստամատոյց Յանձնաժողովին, ապա նախիջևանում
քննել է փոտտաթղթերի հետ Յանձնաժողովի ներկայացուցիչ
պ. Արամ Տ. Գրիգորեան: Այս մասնաժողովի ձեռքով ծախ-
սուել է 28950 ռ. 60 կ., որի մանրամասն հաշիւը դրուած է
մեր առաջ հարկաւոր բացատրութիւններով:

Գ.

Բարգէն վարդապետ Կաթողիկոսական ընտրութիւն եւ
կանոններ՝ Վաղարշապատ 1908. գինն է 40 կոպէկ:

Վերնագիրը ցոյց է տալիս գրքի էական բովանդակու-
թիւնը. Կաթողիկոսական ընտրութիւն և կանոններ: Որքան էլ
նորեւուկներ գոռան, գոչեն, հայ ժողովուրդը դեռ մնում է
հաւատարիմ իւր ազգային եկեղեցուն, որ զրկուելով իւր հո-
վուից, ինչպէս գրքի ճակատին Խորենացու ողբից առած պատ-
շաճաւոր ընաբանից երևում է, բնականաբար կը հետաքրքրուի
իւր ապագայ հովուի ընտրութեամբ:

Ուստի մի սիրուն գործ է կատարել Հ. Բարգէնը ամբիո-
փելով հայրապետական ընտրութեան կանոնները իւր յարակից
խնդիրներով: Գրքոյկիս բովանդակութիւնն է Տեղակալ կար-
գելը, Կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակը որոշելը, պատ-
գամաւոր ընտրող բոլոր թեմերը անուն անուն, պատգամա-
ւորների թիւը, Տաճկահայոց վէճն այդ մասին, թեմական պատ-
գամաւորների և Կաթողիկոսի ընտրութեան կանոններ, վեր-
ջինս, ռուսերէն ընագրով: Գրքոյկիս համարեա վերջին կէտը
նուիրուած է մի շատ հետաքրքրական խնդրի «Տանկահայոց
մասնակցութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան»:
մէջ են բերուած անտիպ վաւերագրեր, որ անցեալում փոխա-
նակուել են Ա. Էջմիածնի միաբանութեան, ժամանակի տեղա-
կալի և արժանայիշատակ Մերսէս Պատրիարք Վարդապետեանի
միջև: Այս խնդիրն իսկապէս արդէն լուծուել է Խրմեանի ընտ-